

Imre Sándor 1820—1900.

1900. december 21-én hunyt el Hódmezővásárhelyen Imre Sándor 81-dik évében. Halálával nagy veszteség érte tudományos életünket, melynek egyik kimagasló alakja s Ferencz-József tud. egyetemünket, melynek nagy érdemű tanára volt. Főleg a magyar nyelvészet s irodalomtörténet terén fejtett ki tevékeny munkásságot. Mikor Hunfalvy Pál megindította a Magyar Nyelvészeti folyóiratot, legbuzgóbb munkatársa Imre Sándor lett s itt különösen a magyar időalakok kérdésének tisztázásával szerzett magának érdemeket. Első sorban e folyóirat hasábjain kifejtett eredményes munkássága alapján választotta meg a M. Tud. Akadémia 1858-ban levelező tagjává. A nyelvészeti maradt mindvégig kedvelt tanulmánya s főleg a magyar nyelv és nyelvtudomány történetében buvázkodott. Ez irányú munkásságának kiváló termékei Geleji Katona Istvánról s Beregszászi Nagy Pálról írt tanulmányai, továbbá „A magyar nyelv s nyelvtudomány rövid története“ cz. műve, melynek csak első kötete jelent meg s a magyar nyelv ó- és középkorát (a codexek nyelvét) tárgyalja. A nyelvészettel szorosan összefüggnek a magyar nyelvújításra vonatkozó tanulmányai is, melyek közül „A magyar nyelvújítás óta divatba jött idegen és hibás szólások bírálata“ cz. művét, „Nyelvtörténeti tanulságok a nyelvújításra nézve“ cz. munkáját s Arany Szépirodalmi Figyelőjében megjelent „Kazinczy nyelvújítása“ cz. értekezését emeljük ki.

Irodalomtörténeti munkáiban is folytonos tekintettel van a nyelvre 1866-ban s később több kiadásban megjelent irodalomtörténetében egyszersmind nyelvünk történeti fejlődését is bemutatja. A nyelvet vizsgálja különböző megnyilatkozásaiban „A dal nyelvéről“, „A néphumor a régiebb magyar irodalomban“, „A középkori magyar irodalom stíljáról“ cz. műveiben is. Szeretettel foglalkozik ezen kívül a népdallal s a magyar közmondásokkal.

Gazdag munkásságáért minden nevesebb tudományos és szépirodalmi testület sietett őt kitüntetni. A M. Tud. Akadémia 1879-ben rendes tagjává választotta, szintugy tagja lett 1878-ban a Kisfaludy-Társaságnak. Tiszteleti tagja volt az Erdélyi Irod. Társaságnak és a marosvásárhelyi Kemény Zsigmond társaságnak. Gazdag munkássága alapján hívta meg Trefort Agoston mint debreczeni gymnasiumi tanárt egyetemünk alapításakor. 1872-ben, a bölc-, nyelv- és történettudományi karhoz rendes tanárnak s abban az időben méltóbb férfiival alig lehetett volna a magyar nyelv- és irodalomtörténet tanszékét betölteni. Tanárkodása alatt a karnak 1872/3-ban dekánja, az egyetemnek 1878/79-ben rectora volt. Tanítványai szeretetétől, kartársai becsületétől kisérve, ő Felsőházától a vaskoronarenddel kitüntetve, 1886-ban ment a jól megérdemelt nyugalomba és családja körébe, Hódmezővásárhelyre vonult vissza.

H. I.

Kemény János és Lónyay Anna levelezése (1656—1662.)
Tóth Ernő közleménye a „Történelmi Tár“ 1900. évfolyamából
különnyomatban is megjelent (Budapest, 1900. 60. l.) Erdély

XVII. századbeli történetének kétségkívül egyik vezéralakja a tragikus sorsú, hibái daczára is rokonszenves, vitéz fejedelem, Kemény János. Kiváló tehetségei magas méltóságra segítik, de urának, II. Rákóczy Györgynek lengyelországi kalandja, nehéz tatár rabságba juttatja Krimiába. Két évi synylődés után végre kiszabadul. Otthon csakhamar, nem remélt felmagasztalás éri, fejedelemmé lesz. Alig fordult azonban derűre a ború, már is új veszedelem fenyegeti. A porta nem ismeri el, a német pedig, kibe reményét veti, nem tudja eléggé megsegíteni. Fáradozásai daczára buknia kell s a nagyszöllősi csatában trónjával együtt életét is veszti.

Ennek a hős fejedelemnek Lónyay Annával, második nejével való levelezését közli Tóth Ernő. Mély bepillantást engednek e levelek kemény lelkébe s egyszersmind életrajzához és a kor eseményeihez sok hasznos adatot szolgáltatnak.

A közzétett levelek száma 63, melyek mind az Erdélyi Múzeum-Egyület könyvtárában lévő br. Wesselényi-féle levéltárban találhatók. Legtöbb — 51 — Kemény tollából való, ki e leveleket Lónyay Annának részint még mint „az néhai tekintetes és nagyságos hadadi Vesselényi István uram özvegyének“, részint mint „nekem kedves feleségemnek“ írja. Lónyay Annától 12 levél van. Ezek mind a házasságkötés megtörténte előtről valók s ez az oka, hogy sehol sem találjuk meg a levélíró nevét, a keltezés helyét, hanem mind a kettő helyett X. X. jelzést látunk.

Kemény első levele 1656. decz. 18-án kelt, az utolsó 1662. jan. 16-án, hat nappal a szerencsétlen szöllősi ütközet előtt. Mindjárt az első levelekben a mély vonzalom hangja üti meg fülünket. Nehéz szívvel készül a lengyelországi útra, mely elszakítja szíve választottjától. Lengyelországi táborozásában is sűrűn emlékezik meg róla s erősen vallja, hogy „az szív legelsőbb és legfőbb rész emberben.“ Még inkább ráér szerelmére gondolni hosszú, tétlen rabságában. Irja is egymás után a meleg szavú leveleket, biztosítván Annáját, hogy még Isten lelkét testében tartja, hozzá való atyafi szeretetében változás nélkül megmarad. Lónyay Anna hasonlóképp megható érzéssel és részvétellel telt sorokkal válaszol. Istent hívja tanunak, hogy csak akkor van valami csendesedése búsulásától, a mikor vagy levelét láthatja, vagy felőle egészséges hírt hallhat. Nem vágyik Kemény méltóságos állapotjára, csak szabadulására s szívesen szenvedte érte a bánkódást, ha már rabságát meg nem oszthatja.

Isten megadta érneik a szabadulást. Anna, ki „szomorú állapotjabeli tiszta szívvel való szolgál atát“ oly állhatatosan ajánlotta, Keményné lett.

1659. szept. 29-én megszakadnak egy időre a levelek. De már 1660. jun. 28-tól kezdve ismét csak levél útján közlekedhetik nejével Kemény, kit a háborús idők minduntalan elszakasztanak kedveseitől. 1661. jan. 2-án értesíti hitvesét végzetes lépéséről, a fejedelmi trón elfogadásáról. Maga is töprenkedve veti fel a kérdést, ha vajjon nem

lesz-e veszedelmére mind országostól e lépés? Érzi, hogy „ez szegény és utolsó veszedelemben forgó hazának gondviseleése“ súlyos teher lesz fején.

Úgy is lön. Csendes családi boldogságban nem lehetett többé része. Az év közepétől kezdve újra sűrűn követik egymást levelei, míg nem 1662. jan. 16-án elküldte azt a levelet, mely nemcsak a közzétett sorozatban, hanem valószínűleg életében is utolsó volt. A mit ebben „kiván“, hogy jó egészségeth alljon övéi felől, nem teljesedhetett be többé.

Igy kísérhetjük el Kemény életét ép legfontosabb szakában e levelek fonalán szinte lépésről-lépésre egész a katasztrófaig. Becsük ép ezért nyilvánvaló.

M. Gy.

Az Erdélyi Múzeumegylet emlékirata

a vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszterhez államsegély végett.

Az E. M. E. elhatározta, hogy gyűjteményei legérezhetőbb hiányainak pótlása és tudományos törekvéseinek támogatása céljából államsegélyért folyamodik a kormányhoz s e végből egy emlékiratban kifejti az E. M. E. keletkezésének és fejlődésének történetét, alapításának és rendeltetésének hivatását s mellékeli az egyes gyűjtemények igazgató őrökének külön megszerkesztett emlékiratait a táruk hiányairól és szükségleteiről.

Az E. M. E. 1901. ig. vál. ülésén megállapított emlékirat szövege a következő:

Nagyméltóságú Minister Úr!

Az E. M. E. igazgató választmányának elhatározásából azzal a tisztelettel teljes kérelemmel kell Nagyméltóságodhoz folyamodnunk, hogy egyesületünket a múzeumok és könyvtárak segélyezésére az állami költségvetésbe felvett összegből, vagy valamely más alapból, avagy e célra az állami költségvetésbe külön felveendő összegből állandó évi segélyvel gyámolítani méltóztassék.

Erre a kérésre az egyesület igazgató választmányát egyrészt ez országos intézmény magas culturalis hivatásának érzete és annak kötelességszerű ápolása, másrészt feladataink nagyságához képest a rendelkezésre álló anyagi eszközök elenyésző csekélysége kényszeríti.

Az „Erdélyi Országos Múzeum“ létesítését még a különállás korszakában az 1841/43-iki erdélyi országgyűlés határozta el s lelkes hazafiak már ekkor ajánlatokat tettek egy Kolozsvárt felállítandó múzeumra. Az eszme megvalósítása azonban a bekövetkezett korszakalkotó események miatt csak 1859-ben létesülhetett, a mikor gr. Mikó Imre országos gyűjtést és actiót indított s főképp az erdélyi társadalom hazafias áldozatkészségével megalakította az „Erdélyi Országos Múzeum“-ot és az „Erdélyi Múzeumegylet“-et.